INFRASTRUKTURA I EKOLOGIA TERENÓW WIEJSKICH
INFRASTRUCTURE AND ECOLOGY OF RURAL AREAS

Nr 3/I/2012, POLSKA AKADEMIA NAUK, Oddział w Krakowie, s. 133–144
Komisja Technicznej Infrastruktury Wsi

Eleonora Gonda-Soroczyńska

WALORY ŚRODOWISKOWE UZDROWISKA PRZEDMIOTEM ZAPOTRZEBOWANIA NA RYNKU TURYSTYCZNYM

THE ENVIRONMENTAL VALUES OF A SPA AS A SUBJECT OF DEMAND ON THE TOURISM MARKET

Streszczenie

Tereny miejscowości uzdrowiskowych są zazwyczaj obszarami o wysokiej atrakcyjności krajoznawczo-przyrodniczej. Walory środowiskowe występujące w poszczególnych uzdrowiskach mają wpływ na jakość ich funkcjonowania. Do walorów środowiskowych należą między innymi: elementy infrastruktury turystycznej, atrakcje turystyczne, usługi turystyczne stanowiące przedmiot zapotrzebowania na rynku turystycznym.

W przeprowadzonych badaniach zwrócono uwagę na dwa uzdrowiska Kotliny Jeleniogórskiej tj. Świeradów-Zdrój i Cieplice Śląskie-Zdrój. Zaliczyć je można do prężniej funkcjonujących na Dolnym Śląsku. Miejscowości te poziom pełnionych funkcji uzdrowiskowych, standard infrastruktury uzdrowiskowej w pewnym stopniu zawdzięczają podstawowym czynnikom występującym na ich terenie, a mającym wpływ na kształtowanie przestrzeni uzdrowisk. Wśród nich wymienić należy: zasoby leczniczych surowców naturalnych (klimat, wody mineralne, torfy, borowiny); niepowtarzalne układy zieleni w kontekście walorów kompozycyjnych, estetycznych i historycznych; obecność w sąsiedztwie uzdrowisk dużych kompleksów leśnych, mających wpływ na warunki klimatyczne i lecznicze oraz stanowiących tło estetyczne założenia uzdrowiskowego; usytuowanie uzdrowiska wewnątrz lub w pobliżu obszarów prawnie chronionych; lokalizację na terenach tradycyjnie wypoczynkowych; usytuowanie na terenach dostępnych publicznymi środkami transportu (korzystne połączenia komunikacyjne).

Słowa kluczowe: uzdrowisko, turystyka, walory środowiskowe, wody lecznicze, klimat, usługi turystyczne, infrastruktura turystyczna

Summary

Spa town are usually areas highly attractive with regard to country lore and their natural environment. The environmental values of each spa influence their efficiency. Environmental values include: elements of tourist infrastructure, tourist attractions, tourist services which are in demand on the tourism market. Two spas from the Kotlina Jeleniogórska have been the subject of the study: Świeradów-Zdrój and Cieplice Śląskie-Zdrój. One may consider them to be the more efficient spas in the Lower Silesia region. To a certain degree, they owe the high level of curative services they provide, as well as the standard of their spa infrastructure, to the basic determinants of the area, which influence the spatial features of the spas. These determinants include: sources of therapeutic natural resources (the climate, mineral springs, peats, peloids); green patterns which are unique with regard to their aesthetic, historical and compositional values; the presence of neighbouring large forest complexes, which influence the climatic and therapeutic conditions and which provide an aesthetic background for the spa establishment; the spa's localisation within or in the vicinity of legally protected areas; its localisation in areas traditionally used for leisure; its localisation in areas accessible through public transport (efficient communication routes).

Key words: spa, tourism, environmental values, therapeutic waters, climate, tourist services, tourist infrastructure

WSTĘP

Walory środowiskowe miejscowości uzdrowiskowych stanowią ważny przedmiot zapotrzebowania na rynku turystycznym. To one wraz z zagospodarowaniem turystycznym sprzyjają rozwojowi zarówno turystyki wypoczynkowej, jak i uzdrowiskowej. Do walorów środowiskowych należą między innymi: elementy infrastruktury turystycznej, atrakcje turystyczne, usługi turystyczne stanowiące przedmiot zapotrzebowania na rynku turystycznym. W przeprowadzonych badaniach zwrócono uwagę na dwa uzdrowiska Kotliny Jeleniogórskiej tj. Świeradów - Zdrój i Cieplice Śląskie-Zdrój [Łazarkowie 2007]. Są to jedne z prężniej funkcjonujących na Dolnym Śląsku. Miejscowości te poziom pełnionych funkcji uzdrowiskowych, standard infrastruktury uzdrowiskowej w pewnym stopniu zawdzięczają podstawowym czynnikom występującym na ich terenie, a mającym wpływ na kształtowanie przestrzeni uzdrowisk. Wśród nich wymienić należy zasoby leczniczych surowców naturalnych (klimat, wody mineralne, torfy, borowiny); niepowtarzalne układy zieleni w kontekście walorów kompozycyjnych, estetycznych i historycznych; obecność w sąsiedztwie uzdrowisk dużych kompleksów leśnych, mających wpływ na warunki klimatyczne i lecznicze oraz stanowiących tło estetyczne założenia uzdrowiskowego; usytuowanie uzdrowiska wewnątrz lub w pobliżu obszarów prawnie chronionych; lokalizację na terenach tradycyjnie wypoczynkowych; usytuowanie na terenach dostępnych publicznymi środkami transportu (korzystne połączenia komunikacyjne).

Wśród walorów środowiskowych największą rolę odgrywają walory naturalne, a zwłaszcza lecznicze wody mineralne, klimat, borowiny. Także w „Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030" (uchwała nr 239 Rady Ministrów z 27.04.2012 r.) zwraca się uwagę na stan i jakość środowiska przyrodniczego jako te, które w bardzo istotny sposób wpływają na stan i perspektywy rozwoju przestrzennego kraju i poszczególnych terytoriów. Podstawowe znaczenie w perspektywie 20 najbliższych lat mają mieć takie jego elementy, jak zasoby wody, różnorodność biologiczna, zasoby surowców naturalnych i zmienność klimatyczna. Zatem istotne znaczenie w miejscowościach uzdrowiskowych będą mieć również zasoby takich surowców , jak lecznicze wody mineralne, klimat, zieleń. Występujące w poszczególnych miejscowościach zakłady uzdrowiskowe charakteryzują się wysokim stopniem wykorzystania miejsc noclegowych, co w połączeniu z dużą liczbą całorocznych miejsc noclegowych (w hotelach, pensjonatach, kwaterach) sprzyja pełniejszemu wykorzystaniu ich potencjału turystycznego. Inwestowanie w turystykę uzdrowiskową oraz jej rozwój przyczynia się do wzrostu wykorzystania potencjału turystycznego szeroko rozumianego na danym obszarze [Kurek 2008].

Powietrze, woda i gleba w Świeradowie Zdroju przesycone są szlachetnym i unikalnym gazem radonem. Wpływa on korzystnie na przemiany komórkowe, procesy enzymatyczne, wzmacnia naczynia krwionośne, tkankę nerwową, obniża nadciśnienie tętnicze. Kąpiele radonowe zalecane są dla osób ze schorzeniami reumatycznymi, narządu ruchu oraz układu oddechowego. Cieplice Śląskie-Zdrój w drugiej połowie XIX wieku należały do grona największych kurortów sudeckich. Posiadają one źródła leczniczych wód termalnych o temperaturze do 87˚C oraz rzadko spotykane wody lecznicze fluorkowe.

KRÓTKA CHARAKTERYSTYKA BADANYCH UZDROWISK

Świeradów-Zdrój to miasto uzdrowiskowe liczące 4448 stałych mieszkańców (2010 r.), zajmujące pow. 20,72 km² (w tym: użytki rolne stanowią 41%, użytki leśne 40% ogólnej powierzchni). Położone jest w południowo-zachodniej części województwa dolnośląskiego, w południowej części powiatu lubańskiego, w Sudetach, nieopodal Jeleniej Góry. Przedwojenna niemiecka nazwa miejscowości brzmi „Bad Flinsberg" [Kondracki 2000]. Usytuowanie miejscowości na wysokości 450-710 m n.p.m., w Górach Izerskich, w dolinie rzeki Kwisy (w tzw. Obniżeniu Świeradowskim), oddzielającym Wysoki Grzbiet na południu od Kamienickiego Grzbietu na północy tworzy wyjątkowe uwarunkowania przestrzenne. Szczególne jest położenie miejscowości, bowiem sąsiaduje ona bezpośrednio z gminami: Mirsk i Leśna oraz z Czechami (kraj liberecki, powiat Liberec). Od początków swego istnienia miejscowość uzyskała miano „uzdrowiska arystokracji", bowiem przyjeżdżali tu arystokraci, bogata szlachta i mieszczanie

z innych, dalszych krajów niemieckich, ale również z Polski i Rusi [Łuczyński 2003].

Wśród środowiskowych uwarunkowań tego miasta wymienić należy przede wszystkim unikalny, podgórski klimat, zasoby naturalnych surowców leczniczych: wody mineralne, wody radonowe (radoczynne szczawy, o różnym stopniu zmineralizowania, używane zarówno do picia, jak i do kąpieli) oraz złoża borowiny [Kozłowska-Szczęsna i in. 2002]. Wszystkie one tworzą korzystne warunki do leczenia chorób reumatycznych, narządów ruchu, układu krążenia oraz chorób ginekologicznych. Nie bez powodów Świeradów-Zdrój otrzymał miano „perły uzdrowisk dolnośląskich". Swoimi walorami środowiskowymi przyciąga on turystów, w tym kuracjuszy już od XVII wieku. O wyjątkowości Świeradowa-Zdroju jako uzdrowiska i kurortu stanowią również: najdłuższa na Dolnym Śląsku uzdrowiskowa drewniana hala spacerowa, egzotyczna roślinność, promenada spacerowa, tarasy, sztuczna grota oraz galeria widokowa na wieży z zegarem w Domu Zdrojowym. Dla turystów szeroko pojmowanych, a zwłaszcza zwolenników turystyki kwalifikowanej niezwykle ważna jest rozbudowana i zmodernizowana sieć szlaków turystycznych i rowerowych oraz kolej gondolowa.

Cieplice Śląskie-Zdrój to najstarszy kurort w Polsce, uzdrowisko malowniczo położone w Kotlinie Jeleniogórskiej, administracyjnie stanowiące dzielnicę Jeleniej Góry. Usytuowane jest w południowej jej części, na wysokości 340 m.n.p.m [Kondracki 2000]. Większość obiektów sanatoryjnych oraz Park Zdrojowy znajduje się w widłach rzeki Kamiennej i jej dopływu Wrzosówki. Poprzez położenie w dolinie, uzdrowisko narażone jest na duże i częste zmiany pogodowe, zarówno w ciągu roku, jak i w ciągu doby [Kozłowska-Szczęsna 1977]. Uzdrowisko posiada klimat typowy dla podnóża gór, umiarkowany i silnie bodźcowy. Pierwsze źródła według legend zostały odkryte już w XII w. przez Bolesława Wysokiego, potomka Bolesława Krzywoustego [Łuczyński 2008]. W XVI w. sława uzdrowiska wykraczała daleko poza granicę kraju, przyciągając kuracjuszy niemal z całej Europy. Na kuracjach bywali tu m. in.: królowa Marysieńka Sobieska, Izabela Czartoryska, Hugon Kołłątaj, Wincenty Pol i Kornel Ujejski.

CEL BADAŃ

W przeprowadzonych badaniach zwrócono uwagę na walory środowiskowe występujące w dwu wybranych uzdrowiskach dolnośląskich tj. Świeradów-Zdrój i Cieplice-Zdrój, ich rodzaj, charakterystykę poszczególnych elementów oraz ich wpływ na funkcjonowanie i dalszy rozwój uzdrowiska, a także stopień zapotrzebowania na nie w kontekście rynku turystycznego. Głównym celem badań była ocena zależności między walorami środowiskowymi , a funkcjonowaniem uzdrowiska oraz ich wpływ na rynek turystyczny.

METODY BADAŃ

Badania przeprowadzono na podstawie inwentaryzacji bezpośredniej i pośredniej. Bezpośrednia polegała na pracach w terenie, podczas których wykonano inwentaryzacje urbanistyczne, budowlane oraz zdjęcia i szkice. Zwrócono baczną uwagę na walory środowiskowe uzdrowiska , stanowiące przedmiot zapotrzebowania na rynku turystycznym, na możliwości adaptacyjne poszczególnych obiektów, zwłaszcza pod funkcje uzdrowiskowe, a także elementy związane z szeroko pojmowaną turystyką i rekreacją.

Inwentaryzacja pośrednia obejmowała zebranie informacji o historii powstania miejscowości a zwłaszcza historii uzdrowiska i funkcjonowania poszczególnych obiektów leczniczych. W tej części badań oparto się na materiałach uzyskanych w gminie, wywiadach środowiskowych oraz informacjach zawartych w wykazanym piśmiennictwie. Zgromadzone informacje potwierdzone zostały dokumentacją fotograficzną. Podczas przeprowadzanych analiz wyszczególniono najważniejsze elementy środowiskowe, jako te, które mogą przyczynić się do dalszego rozwoju uzdrowiska w kontekście funkcji uzdrowiskowej, ale także szeroko rozumianej wypoczynkowej.

DZIEDZICTWO KULTUROWE POTENCJAŁEM TURYSTYCZNYM I UZDROWISKOWYM ŚWIERADOWA-ZDROJU

W infrastrukturze uzdrowiskowej Świeradowa-Zdroju stanowiącej walor środowiskowy i dziedzictwo kulturowe wymienić należy przede wszystkim następujące obiekty uzdrowiskowe: Dom Zdrojowy (220 miejsc); Szpital Uzdrowiskowy „Wacław" (72 miejsca); Sanatorium „Słoneczko"(59 miejsc); Sanatorium „Gracja" (46 miejsc); Centrum Reumatologii i Rehabilitacji „Goplana" (wcześniejsze Łazienki Leopolda) (63 miejsca); Szpital Uzdrowiskowy dla Dzieci (100 miejsc). Ogółem uzdrowisko oferuje 560 miejsc dla kuracjuszy. Liczbę leczonych osób w skali roku przedstawia poniższy wykres. Badania wykazały, iż po krótkim spadku liczby kuracjuszy w latach 2001-2002, oraz 2005 najkorzystniejszym rokiem był 2009 (15 203 kuracjuszy). 2010 rok wykazał niewielki spadek do wartości 12 534 osób. Brak danych odnośnie roku 2007.

Inne obiekty zabytkowe miasta to: kościół pod wezwaniem świętego Józefa (wybudowany z inicjatywy hrabiny Marii von Schaffgotsch w latach 1898-99), zakład kuracji borowinowej (dawniej Łazienki Marii z 1904 roku); Czarci Młyn (wybudowany ok. 1890 roku, do ok. 1951 roku młyn napędzany kołem wodnym, jednym z nielicznych zachowanych w regionie, wyposażenie młyna oryginalne, typowe dla młynów gospodarczych z przełomu XIX i XX wieku) [Łuczyński 2004].

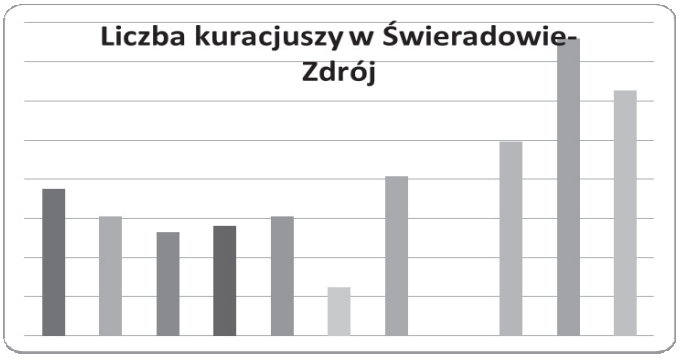

Rysunek 1. Lecznictwo uzdrowiskowe Świeradowa-Zdroju w latach 2000-2010, leczeni kuracjusze (w osobach) [opracowanie autorki na podstawie danych GUS]
Figure 1. The Świeradów-Zdrój spa resort between 2000-2010, number of patients undergoing treatment (own elaboration based on GUS (CSO) data).

Najciekawszym zabytkowym obiektem architektonicznym Świeradowa-Zdroju jest Dom Zdrojowy (z 1899 r.). Obiekt składa się z dwóch budynków, połączonych najdłuższą na Dolnym Śląsku drewnianą halą spacerową (80 metrów). W obiekcie tym funkcjonuje m.in.: SPA, stołówka, kawiarnia, dwie sale konferencyjne, sala gimnastyczna, siłownia, pijalnia wody mineralnej, basen, poczta, inne punkty usługowe. Obok budynku, na tarasach (160 metrów) znajduje się tzw. „Sztuczna Grota", w której wcześniej była pijalnia wód mineralnych. Również w tym miejscu zaczyna się Główny Szlak Sudecki im. M. Orłowicza. Dom Zdrojowy posiada pokoje 3, 4 osobowe o wysokim standardzie oraz apartamenty.

Kolejnym ważnym obiektem infrastruktury uzdrowiskowej jest Szpital Uzdrowiskowy „Wacław". Miejsca noclegowe znajdują się w pokojach 1-4-osobowych (z pełnym węzłem sanitarnym). Obiekt dysponuje własną stołówką, bazą zabiegową, świetlicą. Zakład Radoczynny na terenie szpitala z bazą zabiegową świadczy usługi takie jak: kąpiel radoczynna, kąpiel w basenie radoczynnym, inhalacje radonowe, inhalacje jodobromowe, płukanie przyzębia, lampa sollux plus kwarcówka, ultradźwięki, diadynamik, diatermia krótkofalowa, okłady parafinowe, hydromasaż, magnetronic, laser, masaż wirowy, gimnastyka.

Szpital Uzdrowiskowy dla Dzieci dysponuje pokojami 2-6-osobowymi (z wspólnymi toaletami i łazienkami na każdym piętrze), świetlicą z TV, internetem, kinem domowym. Obiekt posiada własną bazę zabiegową, stołówkę, salę widowiskową, pijalnię wody mineralnej, boisko sportowe, plac zabaw. Przy Szpitalu Uzdrowiskowym dla Dzieci działa Zespół Szkół Specjalnych, do którego uczęszczają dzieci korzystające z zabiegów leczniczych. Mają zapewnioną całotygodniową naukę w zakresie szkoły podstawowej i gimnazjum w okresie

od marca do listopada. Szkoła jest placówką publiczną i opiera się na podstawowych programach nauczania Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Centrum Rehabilitacji i Reumatologii „Goplana" oferuje pokoje 2-4-osobowe. W obiekcie tym przystosowanym do potrzeb osób niepełnosprawnych znajduje się baza zabiegowa, stołówka, grota solna, Zakład Świerkowy. Spośród wykonywanych zabiegów wymienić należy takie jak: kąpiel mineralna, kąpiel świerkowa, masaż podwodny, masaż wirowy, kąpiel czterokomorowa, galwanizacja, diadynamik, jonoforeza, masaż suchy, magnetronic, laser, hydromasaż, kąpiel perełkowa, gimnastyka indywidualna, kriokomora ogólnoustrojowa.

Sanatorium „Gracja" posiada pokoje 2 i 3-osobowe z pełnym węzłem sanitarnym. Na miejscu jest również świetlica, stołówka oraz niestrzeżony parking dla kuracjuszy. W 2008 roku wykonano termomodernizację obiektu, poprawiając jednocześnie stan techniczny obiektu.

Sanatorium „Słoneczko" posiada 1-3-osobowe pokoje z pełnym węzłem sanitarnym, TV, stołówkę, niestrzeżony parking.

INFRASTRUKTURA UZDROWISKOWA CIEPLIC ŚLĄSKICH-ZDRÓJ ELEMENTEM DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Infrastrukturę uzdrowiskową Cieplic Śląskich-Zdrój stanowią: tzw. Długi Dom (z około połowy XVI wieku, najstarszy Dom Zdrojowy Cieplic, przebudowany u schyłku XVII w. na dom gościnny); Teatr Zdrojowy (klasycystyczny z lat 30. XIX stulecia, usytuowany w Parku Zdrojowym); Park Zdrojowy (z początku XIX wieku, o charakterze krajobrazowym); muszla koncertowa w Parku Zdrojowym); sanatoria i szpitale uzdrowiskowe podlegające Uzdrowisku Cieplice Sp. z o. o. (Pawilony „Dom Zdrojowy" I, II, III; Pawilon „Lalka"; Pawilon „Edward"; Pawilon „Marysieńka"; Pawilon „Stoczniowiec"; Specjalistyczny Szpital Uzdrowiskowy dla dzieci „Małgosia") oraz SPZOZ sanatorium MSWiA „Agat".

Z przeprowadzonych badań wynika, iż liczba kuracjuszy utrzymuje się na zbliżonym poziomie w poszczególnych latach, z tendencją spadku w 2010 roku do wartości 10233, przy maksymalnej osiągniętej w 2009 roku tj. 11789 (brak danych z 2007 roku).

Inne zabytkowe obiekty Cieplic to: Pałac rodziny von Schaffgotsch (klasycystyczny, z lat 80. XVIII wieku) [Kuzio-Podrucki 2007]; zespół klasztorny (pocysterski z XVII-XVIII wieku); barokowy kościół św. Jana Chrzciciela; barokowy Zbór Ewangelicko-Augsburski (z lat 70. XVIII wieku); Muzeum Przyrodnicze (drewniany pawilon w stylu norweskim, usytuowany w Parku Norweskim). Wszystkie wymienione obiekty stanowią cenne dziedzictwo kulturowe, o które należy odpowiednio dbać, poddawać okresowym procesom modernizacyjnym i w odpowiednim zakresie z nich korzystać.

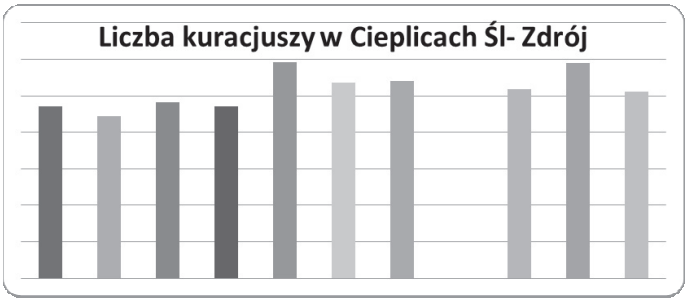

Rysunek 2. Lecznictwo uzdrowiskowe Cieplice Śląskie-Zdrój w latach 2000-2010, leczeni kuracjusze (w osobach) [opracowanie autorki na podstawie danych GUS]
Figure 2. The Cieplice Śląskie-Zdrój spa resort between 1995-2010, number of patients undergoing treatment (own elaboration based on GUS (CSO) data)

UNIKATOWE NA SKALĘ EUROPEJSKĄ RADONOWE LECZNICZE WODY MINERALNE

Świeradowskie wody mineralne dzięki radonowi są unikatowe, a kąpiele i inhalacje nadzwyczaj skuteczne [Kleczkowski 1990]. Uzdrowisko Świeradów-Czerniawa jest jednym z dwóch uzdrowisk w Polsce oferującym zabiegi lecznicze na bazie radonu na tak dużą skalę [Łuczyński 2003]. Jest również jednym z dwudziestu uzdrowisk radonowych w Europie. Już 15-minutowa kąpiel w ciepłej wodzie radonowej zwiększa przepływ krwi przez tkanki, zwłaszcza niedokrwione. Kąpiele radonowe zalecane są zwłaszcza w leczeniu miażdżycy tętnic obwodowych i zakrzepowego zapalenia naczyń.

Pierwsza informacja o wodach leczniczych w Świeradowie pochodzi z książki berlińskiego lekarza Leonarda Thurneyssera z 1572 roku. Kolejną była wzmianka „o kwaśnych wodach mineralnych, której biją ze źródła przy wsi Fegebeutel pod wysokim lasem", pochodząca z 1600 roku w naukowej publikacji Kaspra Schwenckfeldta. Badania przeprowadzone w roku 1783 wykazały, iż świeradowskie wody swym składem przypominają lecznicze belgijskie i węgierskie wody lecznicze oraz skutecznie leczą wiele schorzeń. W latach 1920-1930 na terenie miejscowości znajdowało już się kilka zakładów uzdrowiskowych (m.in. Dom Zdrojowy i Łazienki Leopolda). W uzdrowisku (z 250-letnią historią) leczy się schorzenia: narządu ruchu, neurologiczne, reumatologiczne, ginekologiczne, miażdżycę tętnic obwodowych, nadciśnienie tętnicze, osteoporozę.

Wykorzystywane w uzdrowisku Świeradów-Zdrój wody, to pochodzące z własnych odwiertów nisko mineralizowane szczawy wodoro-węglanowo-wapniowo-magnezowe z zawartością żelaza, fluoru oraz radonu. Wody te z dodatkiem radonu działają leczniczo poprzez pobudzanie układu hormonalnego. Picie wód mineralnych powoduje zwiększenie wydzielania kwasów żołądko-

wych, pobudzenie przewodu pokarmowego, obniżenie poziomu cukru w surowicy. Wody ze Świeradowa zawierają także magnez, dzięki czemu wpływają pozytywnie na pracę serca. Wykorzystywane są do kąpieli, inhalacji, okładów oraz irygacji i tamponady.

Woda radonowa jest znakomita w rehabilitacji chorób narządów ruchu, zarówno tych pourazowych jak i reumatycznych. Zmniejsza się bolesność i ograniczenie ruchu w stawach, a zwiększa się siła mięśni. Mają również korzystne zastosowanie w kuracji niektórych chorób przemiany materii, niektórych chorób tarczycy, czy też cukrzycy regulacyjnej. Wieloletnie badania i obserwacje wykazały efektywne działanie radonu w kuracji niektórych chorób dermatologicznych. Zabiegi radonowe nie są jednak polecane dzieciom i młodzieży

Kąpiel radoczynna przyspiesza odrastanie uszkodzonych włókien nerwowych, a także likwiduje procesy zapalne. Zabiegi radonowe mają również pozytywne działanie w chorobach ginekologicznych, m.in. przyczyniają się do regulacji lub powrotu cyklów owulacyjnych, a także łagodzą objawy okresu przekwitania. U mężczyzn nawet dwukrotnie wzrasta poziom testosteronu w surowicy krwi. Stosowane jest także płukanie przyzębia w formie lekkiego masażu i płukania dziąseł przy użyciu irygatora jamy ustnej. Inhalacja radonowa polega na wdychaniu powietrza zawierającego radon i produkty jego rozpadu. Kuracja pitna – lecznicza woda mineralna korzystnie wpływa na układ hormonalny człowieka. Picie wód powoduje zwiększenie wydzielania kwasów żołądkowych, pobudzenie perystaltyki przewodu pokarmowego, obniżenie poziomu cukru w surowicy.

Borowinę pozyskiwaną ze złoża torfowego u stóp Hali Izerskiej cechuje wysoka zawartość składników czynnych, co wpływa na jej wysoką wartość leczniczą. W Uzdrowisku Świeradów-Czerniawa wykorzystywana jest ona do kąpieli i okładów. Borowinę zaleca się przede wszystkim przy leczeniu procesów zwyrodnieniowych stawów i chrząstek stawowych, w stanach pourazowych stawów, kości, okostnej i mięśni, w przewlekłych chorobach układu pokarmowego oraz w chorobach kobiecych. Borowina jest biologicznie czynnym rodzajem torfu (nie odwodniony torf leczniczy) o specyficznych właściwościach fizykochemicznych. Odznacza się wysokim stopniem rozkładu roślinności bagiennej i jest stosowana w formie kąpieli leczniczych w chorobach gośćcowych, kobiecych i naczyń krwionośnych. Borowiny używa się również do produkcji różnego rodzaju lekarstw i kosmetyków. Zawarte w borowinie kwasy organiczne i sole nadają jej właściwości przeciwzapalne, ściągające, bakteriostatyczne i bakteriobójcze. Do wykonywania zabiegów borowina jest odpowiednio przygotowywana.

Kora świerkowa w postaci wywaru na bazie wody mineralnej wykorzystywana jest do kąpieli świerkowych - jednego z podstawowych zabiegów w uzdrowisku Świeradów-Zdrój. Świerk Świeradowa-Zdroju zalecany jest przede wszystkim w leczeniu schorzeń układu oddechowego, nerwowego. Działa także uspokajająco. W igłach i gałązkach świerka występuje olejek ete-

ryczny w skład którego wchodzą pinen, felandren, kadinen i inne terpeny. Wymienione surowce działają wykrztuśnie oraz dezynfekująco na skórę.

W Cieplicach Śląskich-Zdrój w leczeniu stosuje się głównie balneologię, czyli wodolecznictwo z wykorzystaniem naturalnych źródeł wód mineralnych o temperaturze dochodzącej do 90 stopni. Występują tu wody termalne fluorkowo-krzemowe, słabo zmineralizowane, stosowane przede wszystkim do kąpieli, ale w niektórych schorzeniach zalecane jest picie wody o nazwie „Marysieńka". Cieplickie wody swoją skuteczność zawdzięczają związkom siarki i krzemu oraz zawartości fluoru. Leczą schorzenia narządu ruchu, ortopedyczno-urazowe, reumatyczne, choroby dróg moczowych i nerek, układu nerwowego oraz oczu. Występujące w Cieplicach źródła to: słabo zmineralizowane (mineralizacja <1000 mg/dm³); termalne (temperatura wody w ujęciach płytkich dochodzi do 37°C, głębokich do 65°C, a na głębokościach poniżej 1500 m dochodzi do 87°C); fluorkowo-krzemowe (zawartość fluoru 2-12 mg/dm³, kwasu metakrzemowego <135 mg/dm³). Główne ujęcia wody leczniczej to: Marysieńka – nr 1, wydajność 0,5 m³/h; Sobieski – nr 2, wydajność 0,04 m³/h; Nowe – nr 4, wydajność 1 m³/h; Cieplice-2 – odwiert głęboki (661 m) – wydajność 10 m³/h; Cieplice 1 – nieeksploatowane, odwiert bardzo głęboki 2002,5 m, wydajność 45 m³/h; planowana budowa kompleksu basenów termalnych lub wykorzystanie geotermalne.

ATRAKCJE TURYSTYCZNO-KULTURALNE ŚWIERADOWA-ZDROJU I CIEPLIC ŚLĄSKICH-ZDRÓJ

Świeradów-Zdrój jest typowo turystyczną miejscowością, nastawioną głównie na kuracjuszy i narciarzy. Jest tu dobrze rozwinięta baza noclegowo-hotelowa. Do najważniejszych atrakcji turystycznych miasta należą: kolej gondolowa na Stóg (71 ośmioosobowych wagoników, długość 2172 m, stacja dolna jest na wysokości 620 m n.p.m., stacja górna na wysokości 1060 m n.p.m., oddana do użytku w 2008 r.); oświetlona nartostrada o długości 2500 metrów; korty tenisowe; tereny do jazdy konnej; dwa tory saneczkowe; sześć wyciągów narciarskich; stadion miejski; kręgielnia; dwie hale sportowe (w Miejskim Zespole Szkół i w hotelu „Malachit"); cztery baseny kryte (w hotelu „Malachit", domu wypoczynkowym „Magnolia", domu kuracyjnym „Leo" oraz „Berliner"); dwie siłownie (w hotelu „Malachit" i w Miejskim Zespole Szkół); SkatePark (przy stadionie miejskim); Ninja Świeradów-Zdrój - klub Ju-Jitsu. Nadto w Świeradowie-Zdrój zaczyna się, ciągnący się przez całe Sudety Główny Szlak Sudecki im. Mieczysława Orłowicza. Stąd też wychodzą trasy w stronę: Szklarskiej Poręby i Karkonoszy; Karłowa i Gór Stołowych. W kurorcie organizowane są krótkie górskie wypady trasami spacerowymi, w stronę górujących nad Świeradowem Stogu Izerskiego lub Sępiej Góry. Ciekawymi miejscami turystycznymi są również Babia Przełęcz, zwana inaczej Polaną Czarownic oraz (znajdujące

się bliżej wsi Kopaniec) Ciemny Wądół i Sowi Kamień na zachodnim zboczu Ciemniaka.Dla Cieplic Śląskich-Zdroju atrakcją turystyczną jest Jelenia Góra. To 900-letnie miasto, położone w Kotlinne Jeleniogórskiej, w sercu Karkonoszy. Góry, lasy na granicy miasta, sąsiedztwo Karkonoskiego Parku Narodowego to największe atuty Jeleniej Góry. Okoliczne zamki, pałace, parki i ogrody tworzą interesującą mapę historii Kotliny Jeleniogórskiej. Nadto Rynek Jeleniogórski, Starówka to jedno z najpiękniejszych miejsc w Polsce (55 kolorowych kamieniczek z podcieniami, wzniesionych głównie przez zamożnych jeleniogórskich kupców, klasycystyczny ratusz, dawna studnia miejska ozdobiona posągiem Neptuna). Na uwagę zasługują również średniowieczne fortyfikacje z Bramą Wojanowską, basztą Grodzką, wieżą Zamkową. Oprócz Jeleniej Góry do atrakcji turystycznych zaliczyć należy: Śnieżkę z barokową kaplicą pod wezwaniem św. Wawrzyńca i obserwatorium meteorologicznym, Miejską Kolej Linową na Kopę, Wodospad Kamieńczyka (najwyższy wodospad po polskiej stronie Karkonoszy, 846m n.p.m), Wodospad Szklarki (drugi co do wielkości wodospad w Karkonoszach), Dolinę Małego Stawu ze schroniskiem "Samotnia", Szrenicę, szczyt o wysokości 1362 m n.p.m., na który prowadzi krzesełkowa kolej linowa, Śnieżne Kotły - dwa najlepiej rozwinięte kotły polodowcowe w Karkonoszach o maksymalnej głębokości 215m oraz wiele innych.

W Świeradowie-Zdroju znajduje się bogata oferta organizowanych corocznie imprez kulturalno-rozrywkowych, wśród których wymienić należy: Zlot pojazdów zabytkowych IKAR; Noworoczne Bałwanisko; Biker Maraton; Zlot pojazdów amerykańskich UsaShow; Święto latawca; Festiwal Piosenki Dziecięcej; Dni Kwitnących Rododendronów; Europejskie Spotkania Młodych. Muzyków.

W Jeleniej Górze i Cieplicach Śląskich-Zdrój odbywa się wiele cyklicznych, interesujących imprez. Do najważniejszych należą: Wiosna Cieplicka, Festiwal Muzyki Wiedeńskiej w Teatrze Zdrojowym, Wrzesień Jeleniogórski, Międzynarodowy Festiwal Teatrów Ulicznych, Jeleniogórskie Spotkania Teatralne w teatrze im. K. C. Norwida, Festiwal Muzyki Polskiej i Europejskiej, Ogólnopolski festiwal "Gwiazdy promują", Giełda Turystyczna i Karkonoski Festiwal Światła, Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego, Koncerty Organowe, Międzynarodowy festiwal Muzyki Jazzowej.

PODSUMOWANIE

Ze względu na przeobrażenia społeczno-demograficzne następujące w Polsce w ostatnich kilkunastu latach, a przejawiające się m.in. wzmożonym dbaniem o stan zdrowia oraz starzeniem się ludności, coraz większego znaczenia nabiera turystyka uzdrowiskowa. Korzysta z niej coraz więcej osób, które często łączą wyjazdy wypoczynkowe z kuracją leczniczą. Także coraz więcej młodych ludzi, prowadząc niezwykle aktywny tryb życia zawodowego, w wolnych

dniach korzysta z tego typu usług. Turystyka uzdrowiskowa tworzy nowe możliwości wykorzystania i rozwoju potencjału turystycznego regionu, dlatego tak ważna jest dbałość o istniejące walory środowiskowe występujące na danym obszarze.

WNIOSKI

1. Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, iż istnieje duża zależność pomiędzy walorami środowiskowymi a funkcjonowaniem uzdrowiska.
2. Im więcej walorów środowiskowych wykazuje uzdrowisko, tym jego kondycja jest lepsza.
3. Wyżej wskazane zależności bezpośrednio wpływają na rynek turystyczny, zarówno ten już funkcjonujący jak i perspektywiczny.

BIBLIOGRAFIA

Kleczkowski A. S., *Mapa obszarów głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP) w Polsce wymagających szczególnej ochrony*, Instytut Hydrogeologii i Geologii Inżynierskiej Akademii Górniczo-Hutniczej, Kraków, 1990.

Kondracki J., *Geografia regionalna Polski,* PWN, Warszawa, 2000.

Kozłowska-Szczęsna T., *Warunki bioklimatyczne uzdrowiska Cieplice Śląskie-Zdrój*. Dokumentacja Geograficzna, 4, s.26-67, 1977.

Kozłowska-Szczęsna T., Błażejczyk K., Krawczyk B., Limanówka D., *Bioklimat uzdrowisk polskich i możliwości jego wykorzystania w lecznictwie,* PAN, Warszawa, s. 79-90, 487-504, 2002.

Kurek W., *Turystyka,* Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s.446-483, 2008.

Kuzio-Podrucki A., *O dziejach panów Cieplic* [w:] *Schaffgotschowie. Zmienne losy śląskiej arystokracji*, Bytom, 2007.

Łazarkowie M. R., *Uzdrowiska w Europie. Teraźniejszość i rys historyczny,* Wydawnictwo Akademickie Wyższej Szkoły Społeczno-Przyrodniczej im. Wincentego Pola w Lublinie, Lublin, s.68-69, 95, 2007.

Łuczyński R.M., *Świeradów Zdrój – uzdrowisko radoczynne*, Sudety, Przyroda Kultura Historia, nr 2/23/2003, s. 22-23, 2003.

Łuczyński R.M., *Cieplice Zdrój uzdrowisko arystokracji*, Sudety, Przyroda Kultura Historia, nr 6/27, s.18-19, 2003.

Łuczyński R.M., *Świeradów Zdrój, Sudeckie kalendarium,* Sudety, Przyroda Kultura Historia, nr 11/44, s.38, 2004.

Łuczyński R.M., *Cieplice Śląskie, Sudeckie kalendarium*, Sudety, Przyroda Kultura Historia, nr 12/93, s. 14-15, 2008.

Dr inż. arch. Eleonora Gonda-Soroczyńska
Katedra Gospodarki Przestrzennej
Uniwersytet Przyrodniczy
ul. Grunwaldzka 53
50-357 Wrocław,
tel. 071-320-56-16, fax 071 320-56-07
e-mail:eleonora.gonda-soroczynska@up.wroc.pl